

Vid denna fors i den vänstra strömfåran i strömriktningen var tidigare **Överkvarnen/Bastuträsks Husbehovskvarn/Storkvarnen** placerad, liksom ett mindre kraftverk mellan åren 1919-1934. Kvarnen revs i samband med byggandet av kraftverket. I den högra strömfåran var flottningsrännan placerad.

Kvarnarna i Såggrubba

Enlig Margit Nilssons (1925-2016) bok *Bilder och Anteckningar Bastuträsk Bjurholm* ska en skvaltkvarn ha funnits i bäcken 1853. Troligtvis fanns den tidigare, eftersom malning av spannmål är en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig näringen i spannmålen. Det viktigaste spannmålsslaget var korn, som gav bröd, gröt och palt. Malningen skedde höst och vår när vattentillgången var stor.

En bit nedströms låg **Mittikvarnen** och vid sågplatsen **Nederkvarnen**. Enligt Margit Nilsson hade varje kvarn sitt eget språk.

Överkvarnen sa:

”Goddag o i morron, goddag o i morron”

Mittikvarnen sa:

”Ve vara no varne, ve vara no varne”

Nederkvarnen sa:

”Bark o i mjöl, bark o i mjöl”

Så här kan det ha sett ut vid Överkvarnen, med vatteninlopp, skovelhjul och kvarnstenar:

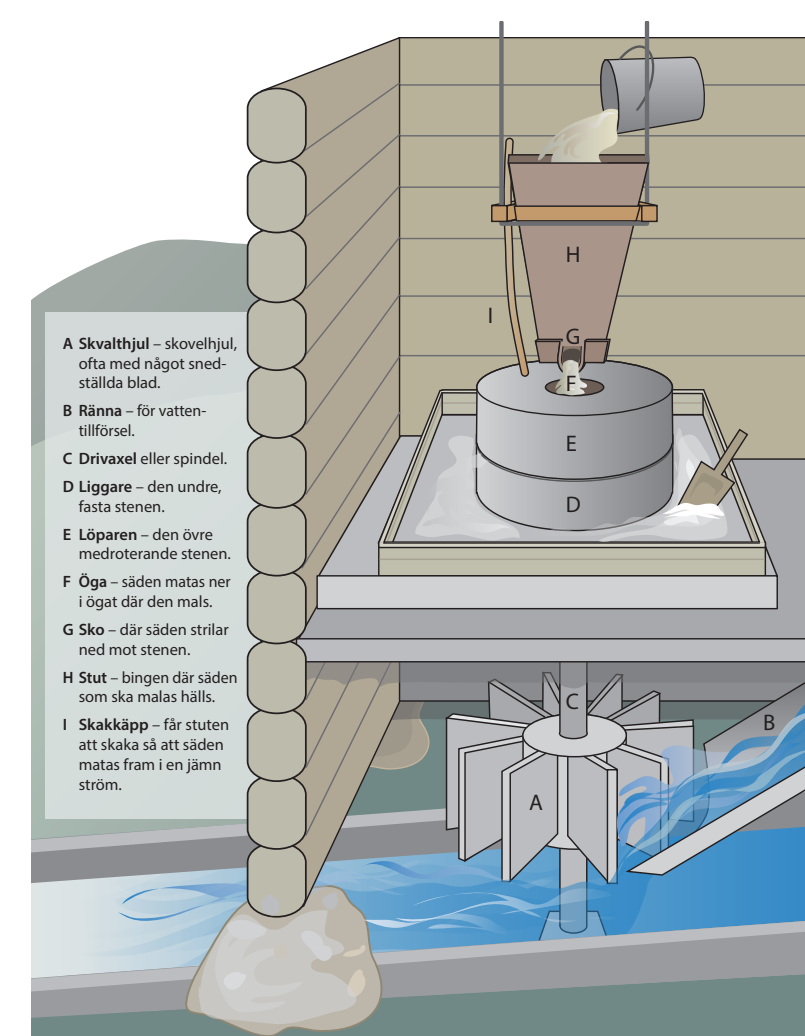
Vatteninloppet i en kvarn vid Torvsjö kvarnar.
Foto: Mats Pleje 2024.

Skovelhjulet i en kvarn vid Torvsjö kvarnar.
Foto: Mats Pleje 2024.

Kvarnstenarna och spannmålets matningsmekanism i en kvarn vid Torvsjö kvarnar.
Foto: Mats Pleje 2024.

Principskiss över en skvaltkvarn.
Illustrator: Gunilla Guldbrand, 2018.

Så här fungerar skvaltkvarnen

En skvaltkvarn är den tekniskt sett enklaste typen av vattenkvarn. Konstruktionen består av en vertikal axel **C**, som nedtill har ett skovelhjul **A** och upptill har den översta kvarnstenen **E** fäst vid sig. Den undre stenen **D** var fastmonterad.

Skvaltkvarnen är troligen den äldsta formen av vattendrift för malning och började användas i Sverige på 1100-talet.

Källa: Bengtsson Mikael, *Vattenkvarnar – en studie om hjul- och skvaltkvarnar*, 2005. Riksantikvarieämbetet.